

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง ความขัดแย้งไทย-กัมพูชา : อาเซียนกับกระบวนการในการแก้ปัญหาปราสาท
พระวิหาร ๒๕๕๑-๒๕๕๔

ผู้วิจัย พันเอก สมโภชน์ วังแก้ว

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๔

ตำแหน่ง รองผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ ๒ รักษาพระองค์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้อพิพาทระหว่างไทย-กัมพูชาที่สำคัญและเป็นปัญหาระดับภูมิภาค คือปัญหาปราสาทพระวิหาร ซึ่งการที่กัมพูชานำปราสาทพระวิหารไปขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ถือเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนของทั้งสองประเทศ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๕ เมื่อครั้งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินให้ตัวปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา นอกจากนี้การที่กัมพูชานำปราสาทพระวิหารไปขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกยังก่อให้เกิดการถกเถียงกันเกี่ยวกับประเด็นพื้นที่พิพาท ๔.๖ ตารางกิโลเมตร ถือเป็นการจุดประเด็นเรื่องปราสาทพระวิหารและความคลุมเครือต่อประเด็นพื้นที่ทับซ้อนดังกล่าวในอดีตให้กลับคืนมาใหม่อีกครั้ง นำมาซึ่งสถานการณ์ความตึงเครียดระหว่างไทย-กัมพูชาที่ผ่านมา ดังนั้น การศึกษาข้อพิพาทกรณีปราสาทพระวิหาร จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการกำหนดแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
๒. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศและภายในประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา
๓. เพื่อศึกษาบทบาทของอาเซียนต่อกรณีความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งไทย-กัมพูชา : อาเซียนกับกระบวนการในการแก้ปัญหาปราสาทพระวิหาร ๒๕๕๑-๒๕๕๔” นี้ผู้เขียนสนใจศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชา โดยการศึกษาจะพิจารณาถึง

๑. ปัจจัยภายในของไทยและกัมพูชา ที่ส่งผลกระทบต่อ การแก้ไขปัญหปราสาทพระวิหาร
๒. บทบาทขององค์กรระดับภูมิภาคอาเซียนที่ส่งผลกระทบในการแก้ไขปัญหปราสาทพระวิหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยมีรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ประกอบด้วยบทความ, วารสาร, หนังสือ, หนังสือพิมพ์, เอกสารทางวิชาการและวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการให้สัมภาษณ์ของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในห้วงเวลาดังกล่าว

ผลการวิจัย

๑. ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา มีส่วนอย่างมากต่อการดำเนินนโยบายต่างของไทยต่อกัมพูชา ปัญหาความขัดแย้งและความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชานั้นยิ่งรุนแรงขึ้นซึ่งสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชานั้นมีอยู่หลายกรณี จำแนกออกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ ปัญหาชายแดนระหว่างประเทศนั้นเป็นปัญหาปกติธรรมดาซึ่งทุกๆ ประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันต้องประสบกับปัญหานี้ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากประชาชนซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ตามชายแดนระหว่างทั้งสองประเทศมีความสนิทสนมและมักจะเกี่ยวพันกันฉันท์เครือญาติจะข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันระหว่างเขตชายแดนของแต่ละประเทศ ไทยกับกัมพูชาก็เช่นเดียวกัน

๒. ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศและภายในประเทศซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา

ปมความขัดแย้งเกิดจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการที่ประเทศฝรั่งเศสได้ทำการแบ่งเขตแดนอย่างไม่ยุติธรรม และกรณีกัมพูชาได้ยื่นคำขอต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ศาลโลก) ในปี ๒๕๐๒ ให้วินิจฉัยเรื่องอธิปไตยแห่งดินแดนเหนือปราสาทพระวิหาร ซึ่งเมื่อศาลโลกมีคำสั่งตัดสินชี้ขาดในปี ๒๕๐๕ ว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอธิปไตยกัมพูชา และให้ไทยถอนกำลังออกจากบริเวณปราสาท รวมถึงคืนวัตถุโบราณต่างๆ ที่ได้นำไปจากตัวปราสาท ย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนทั้งสองประเทศ สำหรับกัมพูชาคือความยินดีที่มีชัยชนะ “อันชอบธรรม” ในคดีดังกล่าว และสำหรับไทยคือความรู้สึกพ่ายแพ้และ “ถูกปล้นดินแดน” ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวยังคงมีอยู่

ชนวนปัญหาสำคัญน่าจะเป็นเพราะสถานการณ์ทางการเมืองภายในของทั้งสองประเทศในช่วงเวลานั้น ที่ชั่วคราวเมืองภายในประเทศทั้งไทยและกัมพูชาต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง กล่าวคือ กัมพูชาอาจต้องการเบี่ยงเบนความสนใจจากประเด็นเรื่องปัญหาชายแดนระหว่างกัมพูชากับเวียดนามที่จังหวัดสวายเรียงในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ ยังอาจต้องการสร้างความนิยมทางการเมืองขณะที่ฝ่ายไทยก็ต้องการโค่นล้มรัฐบาล โดยประเด็นเรื่องปราสาทพระวิหารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการปลุกเร้ากระแสชาตินิยมและสร้างความนิยมให้แก่กลุ่มหัวอำนาจทางการเมืองของแต่ละฝ่าย เนื่องจากเป็นประเด็นที่ “จุดติด” ง่าย ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ประเด็นปราสาทพระวิหารกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง

๓. ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อศึกษาบทบาทของอาเซียนต่อกรณีความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา

กัมพูชาเสนอปราสาทพระวิหารขึ้นทะเบียนมรดกโลกอาจเป็นเพราะต้องการความช่วยเหลือทั้งในรูปแบบของผู้เชี่ยวชาญ วิชาการ และงบประมาณสำหรับบูรณะจาก UNESCO เพื่อปรับปรุงโบราณสถานและต้องการเปิดปราสาทพระวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ อย่างไรก็ตาม ปมความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์และความรู้สึกระหว่างกัน ทำให้กัมพูชาไม่ต้องการขึ้นทะเบียนร่วมกับไทย เพราะหากทำเช่นนั้นอาจเกิดกระแสต่อต้านรัฐบาลในกัมพูชาได้พื้นที่ทับซ้อน ๔.๖ ตารางกิโลเมตรพื้นที่ดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาความขัดแย้ง แต่ก็มีส่วนที่กระตุ้นชาตินิยมและเพิ่มกระแสต่อต้าน สาเหตุสำคัญน่าจะมาจากการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเพียงฝ่ายเดียวที่ทำให้เกิดการต่อต้านของมวลชนไทย เนื่องจากมีความกังวลว่าไทยอาจ

เสียเปรียบและสูญเสียดินแดนมากขึ้น เนื่องจากการขึ้นทะเบียนมรดกโลกต้องมีการกำหนดพื้นที่โดยรอบสำหรับการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน”

UNSC ไทยพยายามใช้ความอดทนอดกลั้น และดำเนินนโยบายที่จะใช้กลไกทวิภาคีที่มีอยู่ตามกรอบต่างๆ เช่น คณะกรรมการชายแดนทั่วไปไทย-กัมพูชา (GBC) คณะกรรมการร่วมไทย-กัมพูชา (JC) เพื่อเป็นช่องทางในการหารือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันโดยสันติวิธี แต่ฝ่ายกัมพูชาปฏิเสธที่จะประชุมร่วมกับฝ่ายไทย และต้องการที่จะนำเรื่องประเด็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันเสนอในเวทีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

องค์การสหประชาชาติหรือประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะฝรั่งเศสจะมีท่าทีหรือบทบาทสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงฯ ขององค์การสหประชาชาติ เรียกร้องให้ทั้งไทยกับกัมพูชาใช้ความอดกลั้นอย่างถึงที่สุด หลีกเลี่ยงการกระทำการใดๆ ที่อาจทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไป สำหรับฝรั่งเศสจะเป็นประธาน UNSC และเรารู้ดีว่า ฝรั่งเศสสนับสนุนกัมพูชามาโดยตลอด ฝรั่งเศสได้จัดทำแผนที่ฉบับดังกล่าวขึ้นเพื่อเตรียมใช้ประกอบการร่างสนธิ สัญญาฝรั่งเศสสยาม เมื่อปี ๑๙๐๗ หรือ พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งแบ่งเขตแดนของไทยและกัมพูชาออกจากกันหลายจุด รัฐบาลฝรั่งเศสยินดีที่จะจัดหาเอกสารให้กับประเทศใดก็ตามที่ขอมาเพื่อช่วยเหลือ

แนวทางแก้ไขปัญหาไทยกับกัมพูชาควรทางออกของความขัดแย้งไทย-กัมพูชา หัวใจคือการเจรจา ประนีประนอม โดยในขั้นต้น จะต้องมีการหยุดยิงและถอนทหารออกจากเขตพิพาท หลังจากนั้น จะต้องมีการเจรจากันในรายละเอียด ซึ่งมีหลายเรื่อง ทั้งเรื่องการปักปันเขตแดน ปัญหาเขตทับซ้อน ปัญหาการขึ้นทะเบียนมรดกโลก โดยคุณแจสำคัญของการแก้ปัญหาย่างยั่งยืน คือการสร้างควมไว้วางใจกันของทั้ง ๒ ชาติ ลดกระแสเกลียดชัง และกระแสชาตินิยมสุดโต่ง การมีสัมพันธที่ดี และทั้ง ๒ ชาติ เป็นมิตรไมตรีจิตต่อกัน จะสามารถแก้ปัญหความขัดแย้งของสองประเทศได้

จากการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชา

๑. ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชามานับพันปีทางประวัติศาสตร์ และลัทธิชาตินิยมปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชาในปัจจุบันนั้น มีรากฐานเกิดมาจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และลัทธิชาตินิยมเป็นหลัก ปัญหาประการแรกของประเทศทั้งสองนั้นเกิดจากการขีดแบ่งเส้นแดนตั้งแต่ยุคจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทั่วโลก เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างไทยอีสานใต้และกัมพูชาแล้ว จะเห็นได้ว่าดินแดนทั้งสองต่างก็เป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมแบบเดียวกัน มีลักษณะทางชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่ดินแดนทั้งสองส่วนต้องแยกจากกันเพราะวิธีการการแบ่งเขตแดนแบบรัฐชาติ (Nation State) สมัยใหม่ตามแบบที่จักรวรรดินิยมตะวันตกพึงปรารถนาให้เป็น หรือกล่าวได้ว่าเป็น

การแบ่งเขตแดนเพื่อการจัดการผลประโยชน์เหนือดินแดนของจักรวรรดินิยมตะวันตกนั่นเอง ทำให้ทั้งสองฝ่ายยึดถือแต่ผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) บนเส้นแบ่งเขตแดนตามแบบชุมชนในจินตนาการ (Imagine Community) ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างกันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒. ปัญหาอีกประการ คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยได้ถูกหล่อหลอมจากกระบวนการ ตำราและแบบเรียน ภายใต้อุดมการณ์แบบชาตินิยมที่ประกอบสร้างให้เราเกลียดพม่า กลัวญวน และคูหมิ่นเขมร จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแบบเรียนที่เน้น ศักดิ์ศรีและยิ่งใหญ่ของชาติเกินความเป็นจริงโดยไม่ย้อนไปมองบริบททางประวัติศาสตร์ ย่อมจะเกิดผลเชิงลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน

๓. ปัญหาอีกส่วนหนึ่งของความเป็นชาตินิยมแบบคลั่งชาติภายใต้กระบวนการสร้างแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ทำให้ชาติของเราดูดีงาม และเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมแต่ในขณะเดียวกันก็สร้างภาพให้ชาติอื่นกลายเป็นศัตรูถาวรที่มีแต่ความเลวร้ายหรือด่าด้อยกว่าเรา

ในขณะที่ไทยมองกัมพูชาในฐานะที่ด่าด้อยกว่าและตกเป็นเบี้ยล่างมาโดยตลอด กัมพูชาเองก็ประกอบสร้างให้ไทยเป็นศัตรูถาวรของกัมพูชาเช่นกัน ในอดีตนั้นเป็นกฎของสังคมนิยม (Realism) ที่ว่าสถานะของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐนั้นเป็นสภาวะอนาธิปไตย (Anarchy) ที่ไม่มีกฎเกณฑ์อันใดมาควบคุมพฤติกรรมระหว่างรัฐ นอกจากนี้ สงครามยังคงเป็นความชอบธรรมที่แต่ละรัฐสามารถนำมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยไม่ขัดกับหลักประเพณีระหว่างประเทศในอดีต หากไทยและกัมพูชาเข้าใจถึงเกณฑ์ความสัมพันธ์ของรัฐจารีตดั้งเดิม และไม่ใช้ประวัติศาสตร์มาเป็นเครื่องมือสร้างกระแสชาตินิยมของประเทศทั้งสอง ความขัดแย้งของทั้งสองประเทศ คงจะไม่ทวีความรุนแรงอย่างในปัจจุบัน

๔. ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชาภายใต้ผลประโยชน์แห่งชาติ และการเมืองระหว่างประเทศจากลักษณะของการเมืองภายในของประเทศทั้งสอง เห็นได้ว่า ทั้งไทยและกัมพูชาต่างก็เป็นประเทศประชาธิปไตย (แบบเอเชีย) เคยมีคำกล่าวของฝ่ายเสรีนิยม (Liberalism) ว่าประเทศในระบอบประชาธิปไตยจะไม่ทำสงครามกัน แต่ในกรณีของความสัมพันธ์ไทยและกัมพูชานั้น ทั้งสองต่างก็ตั้งผลประโยชน์หลักแห่งชาติ (National Interest) ไว้ที่เป้าหมายเดียวกัน

จากเหตุการณ์ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชา เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งจะทำให้เห็นภาพของความขัดแย้งได้อย่างชัดเจน และแม้ว่าทั้งไทยและกัมพูชาจะมีความขัดแย้งกัน แต่ก็สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้ โดยอาศัยกรอบความร่วมมือต่างๆ เป็นพลังขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะ

๑. การสร้างประโยชน์ร่วมกันจะต้องมีการเจรจากันในรายละเอียด ซึ่งมีหลายเรื่อง ทั้งเรื่องการปักปันเขตแดน ปัญหาเขตทับซ้อน ปัญหาการขึ้นทะเบียนมรดกโลก โดยคุณเจสำคัญของการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน คือ การสร้างความไว้วางใจกันของทั้ง 2 ชาติ ลดกระแสเกลียดชังและกระแสดินิยมสุดโต่ง การมีสัมพันธ์ที่ดีและทั้ง 2 ชาติเป็นมิตรไมตรีจิตต่อกัน

๒. การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของผู้นำไทยกับกัมพูชา ผู้นำทางการเมืองและการทหารของทั้งสองประเทศ

๓. ไทยจึงควรจะต้องปรับนโยบายใหม่ โดยยอมรับความเป็นจริงว่า ขณะนี้ ปัญหาได้บานปลายออกไปแล้ว โดยไทยน่าจะมุ่งเป้าไปที่เป้าหมายสูงสุดของประเทศคือ จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างไรแทนที่ถกเถียงในการตีความว่า เรื่องความขัดแย้งไทย-กัมพูชา เป็นเรื่องทวิภาคีหรือเรื่องพหุภาคี